संस्कृत कोश

मुद्रितपत्रें

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(1)

…द्दुःपुमान्॥३७॥ जवहोलला हंस्यादीषिकाविज्ञिकूटकं॥ अपांगदेशौनिर्याणंकर्णमूलंतुचूलिका॥३८॥ अधः
…तिमानमध्योस्ययत्॥ आसनंस्कंधदेशःस्यात्पद्मकेविंदुजालकं॥३९॥ पक्षभागःपार्श्वभागोदंतभागस्तुयो
…पश्चपक्षजंघादिदेशौगात्रावरेकमात्॥४०॥ तोत्रंवैणुकमालानंबंधस्तंभेथश्टंखलं॥ अंडुकोनिगडोस्त्रीस्यादंकु
स्त्रीसृणिर्द्वयोः॥४१॥ दूष्याकक्ष्यावरत्रास्यात्कल्पनासज्जनासमे॥ प्रवेण्यास्तरणंवर्णःपरिस्तोमःकुथोद्वयोः॥४२॥ वीतंत्व
हस्त्यश्वंवारीतुगजवंधिनी॥ घोटकेपीतितुरगतुरंगाश्वतुरंगमाः॥४३॥ वाजिवाहार्वगंधर्वहयसैंधवसप्तयः॥ …
आजानेयाःकुलीनाःस्युर्विनीताःसाधुवाहिनः॥४४॥ वानायुजाःपारसीकाःकांबोजावाह्लिकाहयाः॥ ययुरश्वोश्वमे…
जवनस्तुजवाधिकः॥४५॥ पृष्ठ्यःस्थौरीसितःकर्कोरथ्योवोढारथस्ययः॥ बालःकिशोरोवाम्यश्वावडवावाडवंगणे॥४६॥
त्रिष्वाश्वीनंयदश्वेनदिनेनैकेनगम्यते॥ कश्यंतुमध्यमश्वानांहेषाह्रेषाचनिस्वने॥४७॥ निगालस्तुगलोद्देशेवृंदेत्वश्वी
यमापदवतं॥ आ…धौरितकरेचितवल्गितप्लुतं॥४८॥ गतयोमूःपंचधारावोरात्तुप्रोथमस्त्रियाम्॥ कविकातुख

वद्धः२

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan

दंती [illegible] द्विरदोनेकपो द्विपः॥ मतंगजो गजो नागः कुंजरो वारणः करी॥३४॥ २

(2)

[illegible]॥ २४॥ न्याय्यं च त्रिषु षट्सु संप्रधारणा तु समर्थनं॥ अपवादस्तु निर्देशो निदेशः शासनं च सः॥ २५॥ शिष्टिश्चाज्ञा च संस्था तु म[illegible]
दा धारणा स्थितिः॥ आगोऽपराधो मंतुश्च समे तूद्दान वंधने॥ २६॥ द्विपाद्यो द्विगुणो दंडो भागधेयः करो बलिः॥ घ[ट्टा]दि[दे]
यं शुल्कोऽस्त्री प्राभृतं तु प्रदेशनं॥ २७॥ उपायनमुपग्राह्यमुपहारस्तथोपदा॥ यौतकादि तु यद्देयं सुदायो हरणं च तत्॥
२८॥ तत्कालस्तु तदात्वं स्यादुत्तरः काल आयतिः॥ सांदृष्टिकं फलं सद्य उदर्कः फलमुत्तरं॥ २९॥ अदृष्टं वह्नि[तो]या
दि दृष्टं स्वपरचक्रजं॥ महीभुजामहिभयं स्वपक्षप्रभवं भयं॥ ३०॥ प्रक्रिया त्वधिकारः स्याच्चामरं तु प्रकीर्णकं॥
[नृ]पासनं यत्तद्भद्रासनं सिंहासनं च तत्॥ ३१॥ हैमं छत्रं त्वातपत्रं राज्ञस्तु नृपलक्ष्म तत्॥ भद्रकुंभः पूर्णकुंभो [illegible]
[कनका]लुका॥ ३२॥ निवेशः शिबिरं षंढे सज्जनं तूपरक्षणं॥ हस्त्यश्वरथपादातं सेनांगं स्याच्चतुष्टयं॥ ३३॥ [illegible]
[illegible] यूथनाथस्तु यूथपः॥ मदोत्कटो मदकलः कलभः करिशावकः॥ ३५॥ प्रभिन्नो गर्जितो मत्तः सम[illegible]
[ह]स्तिकं गजतावृंदे करिणी धेनुका वशा॥ ३६॥ गंडः कटो मदो दानं वमथुः करशीकरः॥ कुंभौ पिंडौ

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

गलगला २ वडहर २ पनस २ हिज्जल २ कठूंबरि ७ निंब ६ अगर २ अगर भेद २ ... २ चंपा २ बकुल २ दाडिम २ नागकेसर ७ जैत ५ अग्निमंथ ५

परिव्याधो लकुचो लिकुचो डहुः ॥६२॥ पनसः कंटकिफलो निचुलो हिज्जलोंबुजः ॥ काकोदुंबरिका फल्गुर्मलयूर्जघनेफ…

भद्रहिंगुनिर्यासमालकाः ॥ पिचुमर्दश्च निंबेथ पिच्छिला गुरुशिंशपा ॥६४॥ कपिला भस्मगर्भा सा शिरीषस्तु कपीतनः ॥ भंडीलोप्य…

(३) मपुष्पकः ॥६५॥ एतस्य कलिका गंधफली स्यादथ केसरे ॥ बकुलो वंजुलोऽशोके समौ करकदाडिमौ ॥६६॥ चांपेयः केसरो नागकेसर…

जया जयंती तर्कारी नादेयी वैजयंतिका ॥६७॥ श्रीपर्णमग्निमंथः स्यात्कणिका गणिकारिका ॥ जयोथ कुटजः शक्रो वत्सको गि…

एतस्यैव कलिंगेंद्रयवभद्रयवं फले ॥ कृष्णपाकफलाविग्नसुषेणाः करमर्दके ॥६९॥ कालस्कंधस्तमालः स्यात्तापिच्छोप्यथ सिंदुक…

सुरसो निर्गुंडींद्राणिकेत्यपि ॥७०॥ वेणी गरा देवताडो जीमूत इत्यपि ॥ श्रीहस्तिनी तु भूरुंडी तृणशून्यं तु मल्लिका ॥७१॥ भूपदी शीतभी…

ताविनोद्भवा ॥ शेफालिका तु सुवहा निर्गुंडी नीलिका च सा ॥७२॥ सितासौ श्वेतसुरसा भूतवेशी अथ मागधी ॥ गणिका यूथिकांबष्ठा सा पी…

मपुष्पिका ॥७३॥ अतिमुक्तः पुंड्रकः स्याद्वासंती माधवी लता ॥ सुमना मालती जातिः सप्तला नवमालिका ॥७…

कोबंधुजीवकः ॥ सहा कुमारी तरणिरम्लानस्तु महासहा ॥७५॥ तत्र शोणे कुरबकस्तत्र पीते कुरंटकः ॥ नीली झिंटी…

सा ॥७६॥ सैरेयकस्तु झिंटी स्यात्तस्मिन्कुरबकोरुणे ॥ पीता कुरंटको झिंटी तस्मिन्सहचरी द्वयोः ॥७७॥ ओ…

यत् ॥ प्रतिहासशतप्रासचंडातहयमारकाः ॥७८॥ करवीरे करीरे तु क्रकरग्रंथिलावुभौ ॥ उन्म…

कोरटा ४ इद्रयव २ करौंदा ४ तमाल २ मेउडि ५ गनि आरी ७

करीरादि त्री लिंग मरुदेशस्थ कंटकिन पीते २
स्तरोरुद्धिधियस्य

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the ...

इत्तोग्निकृती ... दोदेसीस्या च्छस्यपीमिदर्शनात् ५

सुवादबंको ॥ भेल्लूःपर्चातितिलीचिंचाम्लिका ॥ थो पीतसारके ॥ ४५ ॥ सर्जकासनबंधूकपुष्पप्रियकजीवकाः ॥ सालेतु

॥ ४६ ॥ नदीसर्जोवीरतरुरिंद्रद्रुःककुभोऽर्जुनः ॥ राजादनफलाध्यक्षःक्षीरिकायामथद्वयोः ॥ ४७ ॥ इंगुदी

(१) चिरिल्वापरशीमोचास्थिरायुःशाल्मलिर्द्वयोः ॥ ४८ ॥ पिच्छातुशाल्मलीवेष्टेरोचनःकूटशाल्मलिः ॥ चिरिबिल्व

के ॥ ४९ ॥ प्रकीर्यःपूतिकरजःपूतिकःकलिकारकः ॥ करंजभेदाःषड्ग्रंथोमर्कट्यंगारवल्लरी ॥ ५० ॥ रोहीरोहितकः

गायत्रीबालतनयःखदिरोदंतधावनः ॥ ५१ ॥ अरिमेदोविट्खदिरेकदरःखदिरेसिते ॥ सोमवल्कोप्यथव्याघ्रपुच्छगंधर्वहस्तकौ ॥ ५२ ॥ एरंडउरु

जीसःमा रुचकश्चित्रकश्चसः ॥ चंचुःपंचांगुलोमंडवर्द्धमानव्यडंबकाः ॥ ५३ ॥ अल्पाशमीशमीरःस्याच्छमीसक्तुफलाशिवा ॥ पिंडीतकोमरुव

करहाटकः ॥ ५४ ॥ शल्यश्चमदनेशक्रपादपःपारिभद्रकः ॥ भद्रदारुद्रुकिलिमंपीतदारुचदारुच ॥ ५५ ॥ पूतिकाष्ठंचसप्तस्युर्देवदा

पाटलिःपाटलामोघाकाचस्थालीफलेरुहा ॥ ५६ ॥ कृष्णवृंताकुबेराक्षीश्यामातुमहिलाह्वया ॥ लतागोवंदिनीगुंद्राप्रियंगुःफलिनी

फलीविष्वक्सेनागंधफलीकारंभाप्रियकश्चसा ॥ मंडूकपर्णपत्रोर्णनटकट्वंगटुंटुकाः ॥ ५८ ॥ श्योनाकशुकनासर्क्षदीर्घवृंतकुटं

लुकेतिष्यफलात्वामलकीत्रिषु ॥ ५९ ॥ अमृताचवयस्थाचत्रिलिंगस्तुबिभीतकः ॥ नाक्षस्तुषःकर्षफलोभूतावासःक

अभयात्वव्यथापथ्यावयस्थापूतनामृता ॥ हरीतकीहैमवतीचेतकीश्रेयसीशिवा ॥ ६१ ॥ पीतद्रुःसरलःपूतिकाष्ठंचाथ

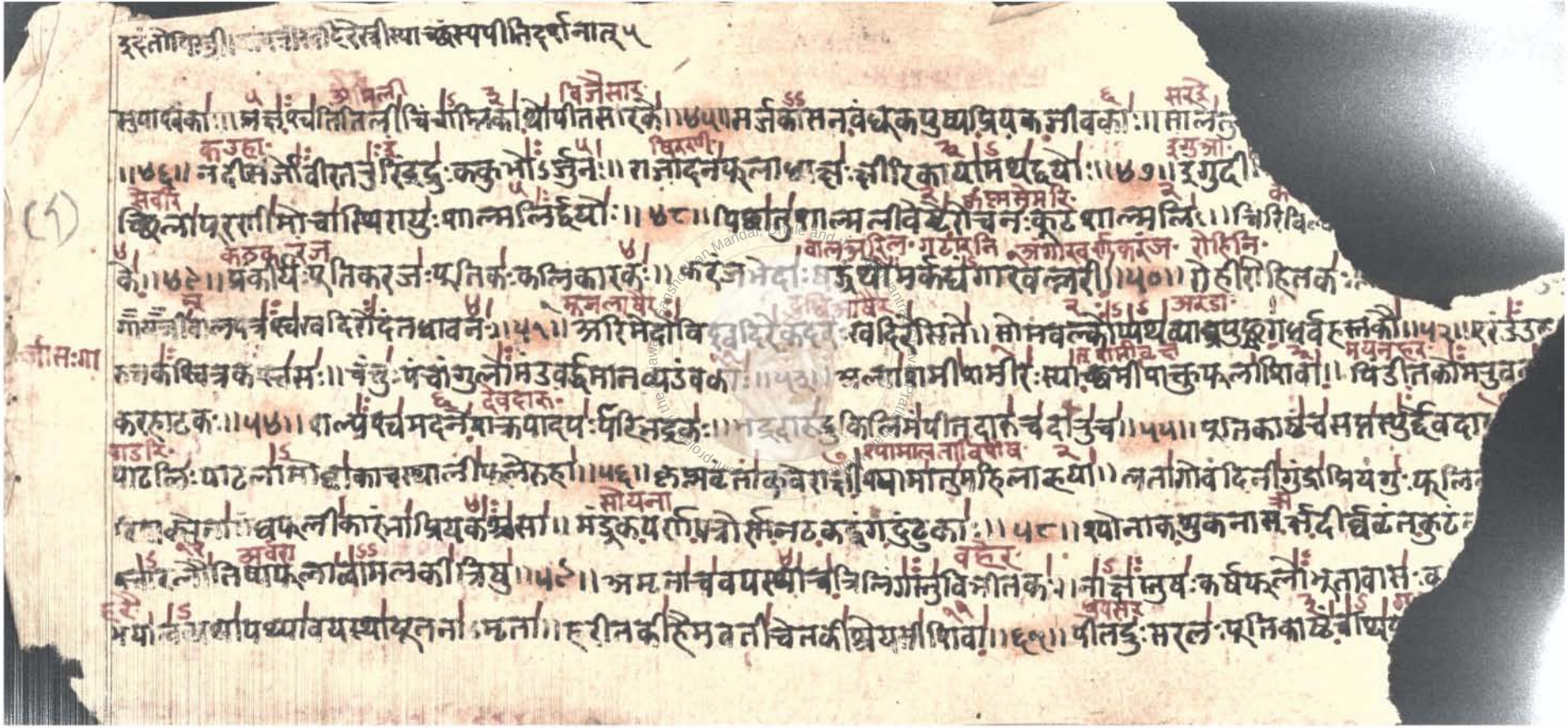

(5)

…मिति संसदः ॥ आस्थानी क्लीबमास्थानं स्त्रीनपुंसकयोः सदः ॥ १५ ॥ प्राग्वंशः प्राग्घविर्गेहात् … विधिदर्शिनः

… सभास्तारा सभ्याः सामाजिकाश्च ते ॥ १६ ॥ अध्वर्यूद्गातृहोतारो यजुःसामर्ग्विदः क्रमात् … आग्नीध्रा

… याजकाश्च ते ॥ १७ ॥ वेदिः परिष्कृता भूमिः समे स्थण्डिलचत्वरे ॥ चषालो यूपकटकः कुम्बा सुगहना वृतिः ॥

… निर्मन्थ्यदारुणि त्वरणिर्द्वयोः ॥ दक्षिणाग्निर्गार्हपत्याहवनीयौ त्रयोऽग्नयः ॥ १९ ॥ अग्नित्रयमिदं त्रेता …

…नलः ॥ समूह्यः परिचाय्योपचाय्यावग्नौ प्रयोगिणः ॥ २० ॥ यो गार्हपत्यादानीय दक्षिणाग्निः प्रणीयते ॥

अग्निभार्या४ …ग्नायी स्वाहा च हुतभुक्प्रिया ॥ २१ ॥ ऋक्सामिधेनी धाय्या च या स्यात्समिन्धने ॥ गायत्रीप्रमुखं छन्दो

…मान् ॥ २२ ॥ आमिक्षा सा शृतोष्णे या क्षीरे स्याद्दधियोगतः ॥ धवित्रं व्यजनं तद्यद्रचितं मृगचर्मणा ॥ २३ ॥

पृषदाज्यं सदध्याज्ये परमान्नं तु पायसम् ॥ हव्यकव्ये देवपित्र्ये अन्ने पात्रं स्रुवादिकम् ॥ २४ ॥ ध्रुवोपभृज्जुहूर्ना तु स्रुवो भेदाः स्रुचः

…पाकृतः … योऽभिमन्त्र्य क्रतौ हतः ॥ २५ ॥ परम्पराकं शमनं प्रोक्षणं च वधार्थकम् ॥ वाच्यलिंगाः प्रमीतोपसंपन्नप्रोक्षिता हते

२४

अर्घार्थजले अर्घ्यं · पादार्थं पाद्यं ५

वापीकूपादिः

आज्यं ह ... कलं त्रिषु व षट् ... दीक्षांतोऽवभृथो यज्ञे तत्कर्मार्हं तु यज्ञियं ॥ २७ ॥ त्रिष्वथ क्रतुकर्मेष्टं पूर्तं खातादि कर्म यत् ॥

विहस दान ३

घसो ... जनशायये ॥ २८ ॥ त्यागो विहापितं दानमुत्सर्जनविसर्जने ॥ विश्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपाद

नं । निर्वपणापवर्जनमंहतिः ॥ मृतार्थं तदहे दानं त्रिषु स्यादौर्ध्वदेहिकं ॥ ३० ॥ पितृदानं निवापः स्याच्छ्राद्धं तत्क

वार्यं मासिके ऽंशोऽष्टमोन्हः कुतपोऽस्त्रियां ॥ ३१ ॥ पर्येषणा परीष्टिश्चान्वेषणा च गवेषणा ॥ सनिस्त्वध्येषणा याच

चनार्थनौ ॥ ३२ ॥ षट्सु त्रिष्वर्घ्यमर्घार्थे पाद्यं पादाय वारिणि ॥ क्रमादातिथ्यातिथेये ऽतिथ्यर्थे ऽत्र साधुनि

शिकं आगंतुरतिथिर्ना गृहागते ॥ पूजा नमस्यापचितिः सपर्यार्चार्हणाः समाः ॥ ३४ ॥ वरिवस्या तु शु

पासनं ॥ व्रज्याटाट्या पर्यटनं चर्या त्वीर्यापथस्थितिः ॥ ३५ ॥ उपस्पर्शस्त्वाचमनमथ मौनमभाष

यादेव त्परिपाटी अनुक्रमः ॥ ३६ ॥ पर्यायश्चातिपातस्तु स्यात्पर्यय उपात्ययः ॥ नियमो व्रतमस्त्री

... ॥ ३७ ॥ उपवस्तं त्पवासो विवेकः पृथगात्मता ॥ स्याद्ब्रह्मवर्चसं वृत्ताध्ययनर्द्धिरथांजलिः ॥

(6)

(७)

वश्यः ४

सग्धिः स्त्री सहभोजनं॥ उदन्या तु पिपासा तृट् तर्षो जग्धिस्तु भोजनं॥५५॥ जेमनं लेप आहारो निघसो न्याद इत्यपि॥ सौहि-
त्यं तर्पणं तृप्तिः फेला भुक्तसमुज्झितं॥५६॥ कामं प्रकामं पर्याप्तं निकामेष्टं यथेप्सितं॥ गोपे गोपालगोसंख्यगोधुगाभीर-
वल्लवाः॥५७॥ गोमहिष्यादिकं पादबंधनं द्वौ गवीश्वरे॥ गोमान् गोमी गोकुलं तु गोधनं स्याद्गवां व्रजे॥५८॥ त्रिष्वाशितं-
गवीनं तद्गावो यत्राशिताः पुरा॥ उक्षा भद्रो बलीवर्द ऋषभो वृषभो वृषः॥५९॥ अनड्वान् सौरभेयो गौरुक्ष्णां संहतिरौ-
क्षकं॥ गव्या गोत्रा गवां वत्सधेन्वोर्वात्सकधैनुके॥६०॥ वृषो महान् महोक्षः स्याद्वृद्धोक्षस्तु जरद्गवः॥ उत्पन्न उक्षा जा-
तोक्षः सद्योजातस्तु तर्णकः॥६१॥ शकृत्करिस्तु वत्सः स्याद्दम्यवत्सतरौ समौ॥ आर्षभ्यः षंडतायोग्यः षंडो गोपतिरिट्च-
रः॥६२॥ स्कंधदेशस्त्वस्य वहः सास्ना तु गलकंबलः॥ स्यान्नस्तितस्तु नस्योतः प्रष्ठवाड्युगपार्श्वगः॥६३॥ युगादीनां
तु वोढारो युग्यप्रासंग्यशाकटाः॥ खनति तेन तद्वोढास्येदं हालिकसैरिकौ॥६४॥ धूर्वहे धुर्यधौरेयधुरीणाः सधुरंध-
राः॥ उभावेकधुरीणैकधुरावेकधुरावहे॥६५॥ हैमी स्यान्नैसा गोषु नैचिकी॥ वर्णादिभेदात् संज्ञाः स्युः शबली धवला

अर्जुन्यघ्न्यारो

तेमनं तु निष्ठानं त्रिलिंगा वासिता वघेः ॥४४॥ शूला कृतं भटित्रं च शूल्यमुख्यं तु पिठरं ॥ प्रणीतमुपसंपन्नं प्रयस्तं स्यात्सु
संस्कृतं ॥ ४५॥ स्यात्पिच्छिलं तु विजिलं संमृष्टं शोधितं समे ॥ चिक्कणं मसृणं स्निग्धं तुल्ये भावितवासिते ॥४६॥
आपक्वं पौलिरभ्यूषो लाजाः पुंभूम्नि चाक्षताः ॥ पृथुकः स्याच्चिपिटको धाना भ्रष्टयवे स्त्रियः ॥ ४७॥ पूपोऽपूपः पि
ष्टकः स्यात्करंभो दधिसक्तवः ॥ भिस्सा स्त्री भक्तमंधोन्नमोदनोऽस्त्री स दीदिविः ॥ ४८॥ भिस्सटा दग्धिका सर्वर
साग्रे मंडमस्त्रियां ॥ मासराचाममनिस्रावा मंडे भक्तसमुद्भवे ॥ ४९॥ यवागूरुष्णिका श्राणा विलेपी तरला च सा ॥ म्रक्षणा
गव्यं त्रिषु गवां सर्वं गोविड्गोमयमस्त्रियां ॥ ५०॥ तत्तु शुष्कं करीषोऽस्त्री दुग्धं क्षीरं पयः समं ॥ पयस्यमाज्यद
ध्यादि द्रप्स्यं दधि घनेतरत् ॥५१॥ घृतमाज्यं हविः सर्पिर्नवनीतं नवोद्धृतं ॥ तत्तु हैयंगवीनं स्याद्ध्योगोदोह
द्भवं घृतं ॥५२॥ दंडाहतं कालशेयमरिष्टमपि गोरसः ॥ तक्रं ह्युदश्विन्मथितं पादांब्वर्धांबु निर्जलं ॥५३॥ मं
डं दधिभवं मस्तु पीयूषोऽभिनवं पयः ॥ अशनाया बुभुक्षा क्षुद्ग्रासस्तु कवलार्थकः ॥ ५४॥ सपीतिः स्त्री तुल्यपा

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

शुकोव्यात्तस्तुतोकीरिरा[illegible]स्य चमंवि[illegible]

…स्याच्चेत्स्यात्त्री चटकोतयोः ॥१८॥ पुमपत्ये चाटकैरः स्त्र्यपत्ये चटकैव हि ॥ कर्करेटुः करेटुः स्यात्कृकणक्रकरौ समौ ॥१९॥ वनप्रियः

परभृतः कोकिलः पिक इत्यपि ॥ काके तु करटाऽरिष्टबलिपुष्टसकृत्प्रजाः ॥२०॥ ध्वांक्षात्मघोषपरभृद्बलिभुग्वायसा अपि ॥ द्रोणका-

कस्तु काकोलो दात्यूहः कालकंटकः ॥२१॥ आतापिचिल्लौ दाक्षाय्यगृध्रौ कीरशुकौ समौ ॥ क्रुङ् क्रौंचोऽथ बकः कह्वः पुष्कराह्वस्तु

॥२३ सारसः ॥२२॥ कोकश्चक्रश्चक्रवाको रथांगाह्वयनामकः ॥ कादंबः कलहंसः स्यादुत्क्रोशकुररौ समौ ॥२३॥ हंसास्तु श्वेतगरुतश्च-

क्रांगा मानसौकसः ॥ राजहंसास्तु ते चंचुचरणैर्लोहितैः सिताः ॥२४॥ मलिनैर्मल्लिकाक्षास्ते धार्त्तराष्ट्राः सितेतरैः ॥ शरा-

रिराडिराटिश्च बलाका बिसकंठिका ॥२५॥ हंसस्य योषिद्वरटा सारसस्य तु लक्ष्मणा ॥ जतुकाऽजिनपत्रा[illegible]तैलपायिका

॥२६॥ वर्वणा मक्षिका नीला सरघा मधुमक्षिका ॥ पतंगिका पुत्तिका स्याद्दंशस्तु वनमक्षिका[illegible]

[illegible]वरटा द्वयोः ॥ भृंगारी झीरुका चीरी झिल्लिका च समा इमाः ॥२८॥ समौ पतंगशल[illegible]

[illegible]लिण्मधुपालिनः ॥२९॥ द्विरेफपुष्पलिड्भृंगषट्पदभ्रमरालयः ॥ मयूरो[illegible]

फाफा इति च · चंचुचरणैर्मलिनैस्ते हं[illegible]

पतंगः बालभेप्पालिख भेदे पि[illegible]

(१०)

एण्याश्चर्माद्यमेरोयं २

पाल्हकी २ तलंटके २

[...]॥ध्येयंगाधेकाल्मजे॥६॥श्वावित्तुशल्यस्तल्लोम्निशललीशललंश[...]

[...]हरिण ५

[...]॥मृगोकुरंगवातायुहरिणाजिनयोनयः॥ऐणेयमेण्यांश्चर्मोद्यमेणस्यैणेनुभे[...]

६ करसाएल

[...]प्रियकावपि॥समूरश्चेतिहरिणाअमीअजिनयोनयः॥९॥कृष्णसाररुरुन्यंकुरंकु[...]

[...]रोहिताश्चमरोमृगाः॥१०॥गंधर्वःशरभोरामःसृमरोगवयःशशः॥इत्यादयोमृगेन्द्राद्या[...]पशुजातयः॥

मूसा पालमूसामुसी २ छुछू ढेठका २ तविसद्ध

११॥उंदुरःमूषिकोप्याखुर्गिरिकाबालमूषिका॥छुछुंदरीगंधमूषीदीर्घेतुरुदोदिवांधका॥१२॥शरटः[...]कृकलासःस्यान्मुसली[...]

रिक्या २ मकरी ३ ४ २ घनखजूर २ पदविछित्रा

गृहगोधिका॥लूतास्त्रीतंतुवायोर्णनाभमर्कटकाःसमाः॥१३॥नीलंगुस्तुकृमिःकर्णजलौकाःशतपद्युभे॥वृश्चिकःशूक[...]

२ तूड वीछी ३ परेवा ३ सचान ३ अरूवी

कीटःस्यादलिद्रुणैतुवृश्चिके॥१४॥पारावतःकलरवःकपोतोथशशादनः॥पत्रीश्येनउलूकेतुवायसारातिपेचकौ॥[...]

भरद्वा. तू २ खंडरैचा २ कोडिआगीध २ तूड टेकनास २ कर्डवा ३

व्याघ्राटःस्याद्भरद्वाजःखंजरीटस्तुखंजनः॥लोहपृष्ठस्तुकंकःस्यादथचाषःकिकीदिविः॥१५॥कलिंगस्तुभृंगधूम्याट[...]

तूकठठोकना २ पपीहा ३ तमचुर ४ ४ गरैका

[...]स्तुशतपत्रकः॥दार्वाघाटोथसारंगस्तोककश्चातकःसमाः॥१६॥कृकवाकुस्ताम्रचूडःकुक्कुटश्चरणायुधः॥चटकःकलविं[...]

मूलं कंडूमत्तमस्फोटं दलयत्यपि ॥ तच्चर्मदलमाख्यातमस्पर्शसहमुच्यते ॥ सूक्ष्मा
सदाहाः सैव स्फोटैः स्त्रीवदाहैरुपेता ज्ञेया पामा पाण्योः कच्छुरुग्रा स्फिजोश्च ॥ स्फोटाश्यावा
वं सदाहान्निर्मितारु । स्याद्दद्रुरुक्षणे ॥ सकंडुपिडकाश्यावा बहुस्रावा विचर्चिका ॥ खरं स्प
तं दाहरागश्च्युवान्वितं मतं ॥ कपरा लुप्तो दिष्टं नस्निग्धमसकंटूमत्यगौरवं ॥ द्विलिंगं द्वंद्वजं विद्य
ग्तं कुष्टे रोद्वयचजायंते ॥ त्वकस्वापो रोमहर्षश्च स्वेदस्यातिप्रवर्त्तनं ॥ कंडूर्विपूयकश्चैव कुष्ट
श्च कार्कश्यं पिडकोद्गमः तोदः स्फोटा स्थिरत्वं च कुष्टे मांससमाश्रिते ॥ कौल्यं गतिक्षयो गा
ते लिंगं प्रागुक्तानि तथैव च ॥ नाशाभंगो द्विरागश्च क्षतेषु क्रिमिसंभवः ॥ स्वरोपघातश्च रवेदस्थि
कुल्यात्कुष्टं शोणितशुक्रयोः ॥ यदयत्यंतयोर्ज्यातं ज्ञेयं तदपि कुष्टितं ॥ साध्यं त्वग्रक्तमांसस्थं वातश्ले
जां पंचकर्म्यमज्जास्थिसमाश्रितं ॥ क्रिमिहृद्दाहमंदाग्निसंयुतं यत्त्रिदोषजं ॥ प्रभिन्नं प्रश्रुतांगं च रक्तनेत्रं हतसश्रितं ॥ ह
दोषजं ॥ प्रभिन्नं प्रश्रुतांगं च रक्तनेत्रं हतस्वरं ॥ पंचकर्मगुणातीतं कुष्टं हंतीह कुष्टिनं ॥ वातेन कुष्टं कापालं पित्तेनोडुंबरं कफा
च्चरूच्या द्व्यं वातपित्तजं ॥ चर्मैकं कुष्टं किटिलं सिध्मालसविपादिकाः ॥ वातश्लेष्मपित्ताद्द्रुसमतारुषी ॥ पुंडरीकान्तृष्णि
तु कुष्टेन संततं श्वित्रं किलासं चारुणं सवेत निर्दिष्टमपरिश्रावि त्रिधातुद्भवसंश्रयं ॥ वाताद्रूक्षारुणं पित्तात्ताम्रं कमलपत्रवत ॥
हं सिकफाहु तेघनं गुरु ॥ सकंडु रक्तमांसस्थं मांसमेदः श्रुवादिशेत ॥ वर्नेनैवेदमुभयं कच्छं तचोत्तरोत्तरं ॥ असुक्तं रोमावहलं असंश्लि

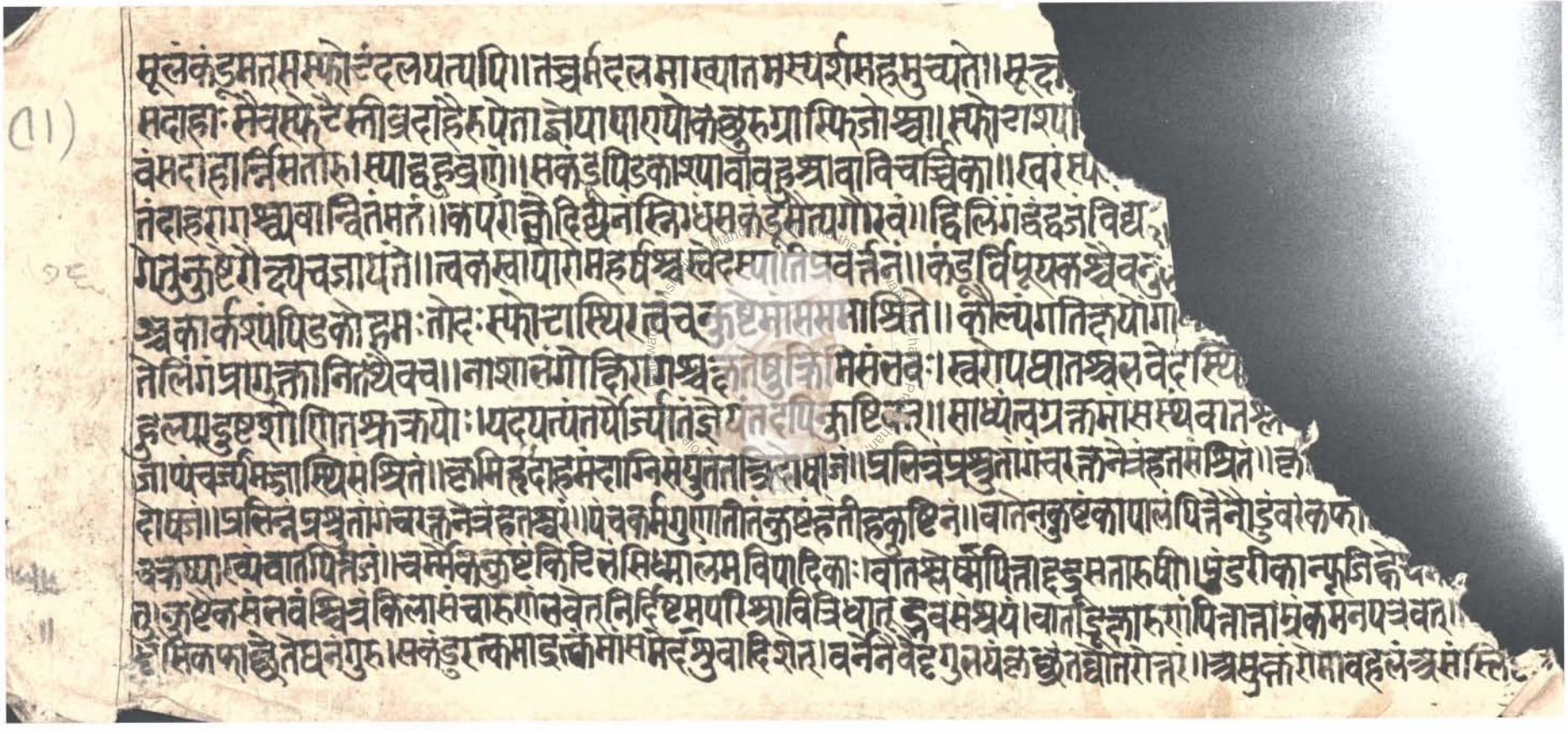

भुक्त्वा निषेवनं ॥ घर्मश्रमभयार्त्तानां स्नानादिनाशीतांबुसेविनां ॥ अजीर्णाध्यसिनां चैव पंचकर्मापचारिणां ॥ नवान्नदधि
मत्स्याम्लनिषेविनां ॥ माषमूलकपिष्टान्नतिलक्षीरगुडाशिनां ॥ व्यवायं चाप्यजीर्णान्ने निद्रां च भजतां दिवा ॥ विप्रान्गुरून्धर्ष
पंकर्मकुर्वतां ॥ वातादयस्त्रयो दुष्टास्त्वग्रक्तं मांसमंबु च ॥ दूषयंति स कुष्ठानां सप्तकोद्रव्यसंग्रहः ॥ अतः कुष्ठानि जायंते
(12) ष्ठानि सप्तधा दोषैः पृथग्द्वंद्वैः समागतैः ॥ सर्वेष्वपि त्रिदोषेषु व्यपदेशोधिकत्वतः ॥ अतिश्लक्ष्णखरस्पर्शस्वेदा
डूस्त्वचि स्वापस्तोदः कोठोन्नतिः श्रमः ॥ व्रणानामधिकं शूलं शीघ्रोत्पत्तिः चिरस्थितिः रूढानामपि रूक्षत्वं नि
स्तृतं ॥ कास्यं कुष्ठलक्षणमग्रजं ॥ कृष्णारुणं कपालाभं यद्रूक्षं परुषं तनु ॥ कापालं तोदबहुलं तत्कुष्ठं
परीतं लोमपिंजरं ॥ उदुंबरफलाभासं कुष्ठमौदुंबरं च वदेत् ॥ श्वेतरक्तं स्थिरं स्त्यानं स्निग्धमुत्सन्न
दुंबरं वदेत् ॥ श्वेतरक्तं स्थिरं स्त्यानं स्निग्धमुत्सन्नमंडलं ॥ कृछ्रमन्योन्यसंसक्तं कुष्ठं मंडल
वेदनं ॥ ऋष्यजिह्वसंस्थानमृष्यजिह्वं तदुच्यते ॥ सश्वेतं रक्तपर्यंतं पुंडरीकदलोपमं ॥ सोत्से
यं च तनु च यद्रजो घृष्टं विमुंचति ॥ प्रायेणोरसि तत्सिध्मं अलाबुकुसुमोपमं ॥ यत्काकणंति
काकणं नैव सिध्यति ॥ अस्वेदनं महावास्तु यन्मत्स्यशकलोपमं ॥ तदेककुष्ठं चर्माख्यं च
स्तिचर्मवत् ॥ विपादिकाः पाणिपादस्फुटनं तीव्रवेदनं ॥ कंडूमद्भिः सरागैश्च गंडै

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com